

PORTRET OSEB S TEŽAVAMI V DUŠEVNEM ZDRAVJU V FILMIH IN NJIHOV UČINEK NA ZAZNAVO ŠIRŠE JAVNOSTI

The portrayal of people with mental health problems in films and its impact on public perception

Suzana Oreški

POVZETEK

Medijske reprezentacije duševnih motenj in raziskovanje njihovega vpliva na oblikovanje javnega mnenja in stališč so že desetletja vir raziskovanja po svetu. Dokazano je, da so medijske reprezentacije tém s področja duševnega zdravja pogosto netočne, zavajajoče in se večinoma razlikujejo od spoznanj stroke in dejanskih izkušenj ljudi s težavami v duševnem zdravju in njihovih bližnjih. Filmski vzorci netočnega prikazovanja duševnih motenj soustvarjajo, vzdržujejo in ohranjajo širšo družbeno stigmo oz. negativen odnos družbe do duševnih motenj in so celo škodljivi za razvoj služb in modelov pomoči v skupnosti. Zaradi močnega vpliva filmske produkcije na zaznavo javnosti in njihovega negativnega portretiranja duševnih motenj je treba skrbeti za avtentično in strokovno podajanje informacij in pri ljudeh razviti medijsko oz. filmsko pismenost.

Gljučne besede: mediji, film, stigma, duševne motnje, predsodki

Avtorica: Suzana Oreški

Znanstveni in strokovni naziv: doktorica znanosti,
univerzitetno diplomirana socialna delavka

Inštitucija/zaposlitev, naslov: Nevladna organizacija ALTRA – Odbor za novosti
v duševnem zdravju, Zaloška cesta 40, 1000 Ljubljana

E-naslov: suzana.oreski@altra.si

DOI: https://doi.org/10.3986/9789610506768_18

ABSTRACT

Media representations of mental disorders and the study of their influence on public opinion and attitudes have been the subject of research worldwide for decades. Evidence shows that media representations of mental illness are often inaccurate and misleading, and usually do not match the expertise and actual experiences of people with mental health problems and their families. Film patterns of inaccurate portrayal of mental disorders create, maintain, and perpetuate broader social stigma or negative community attitudes toward mental disorders and are even detrimental to the development of services and models of help in the community. Due to the strong influence of film production on public perception and negative portrayal of mental disorders, it is necessary to pay attention to authentic and professional presentation of information and to develop media or film literacy.

Keywords: *media, film, stigma, mental disorders, prejudices*

1 UVOD

Z razcvetom filmske industrije na začetku 20. stoletja v ZDA so se postavili novi temelji ameriške kulture, a tudi številnih drugih kultur po svetu. S tehnološkim napredkom so filmi postali dostopni ne zgolj na velikem platnu in televizijskih ekranih, temveč tudi na računalnikih, pametnih telefonih, tablicah ipd. Prisotnost filmov v vsakdanjem življenju ljudi je pritegnilo pozornost raziskovalcev, ki že od 30. let prejšnjega stoletja preučujejo vpliv filma na percepcijo javnosti oz. na mišljenje, čutenje in delovanje posameznika. Film govori univerzalni jezik in omogoča pripovedovanje zgodb, ki s pomočjo različnih žanrov in efektov učinkovito nagovorijo človekova čustva, njegov vrednostni sistem, sooblikujejo in vplivajo na znanje in na odnos glede tem, s katerimi imajo ljudje malo izkušenj v življenju. Film ne predstavlja zgolj obsežne ekonomske industrije, temveč se prepleta z umetnostjo, kulturo, vzgojo in socializacijo.

Gledano iz konteksta teorij medijskega vpliva (Borah, 2016; Erjavec, 2004; Perse, 2001) ni zanemarljivo, na kakšen način filmska industrija portretira in upodablja osebe s težavami v duševnem zdravju. Sporočilna vrednost filma vpliva na percepcijo realnosti posameznika – na njegovo mišljenje, čutenje in delovanje. Liki v filmih, ki upodabljajo duševno motnjo, sooblikujejo predstave, prepričanja in stališča do duševnih motenj. Film vpliva tako na osebe, ki imajo izkušnjo duševne motnje, kot tiste, ki jih nimajo. Če je duševna motnja prikazana napačno, senzacionalno, trivialno, populistično, vpliva na oblikovanje

in vzdrževanje stereotipov do duševnih motenj, ki v družbi že obstajajo. Na ta način medij krepí negativen in odklanjajoč odnos, kar predstavlja tudi ovire za bolj vključujočo in strpnejšo družbo do oseb z izkušnjo duševnih motenj in njihovih bližnjih (Choueiti, 2019; Kimmerle in Cress 2013; Smith in sod., 2006).

2 UPODABLJANJE DUŠEVNE MOTNJE V FILMIH

Zadnja desetletja smo doživeli paradigmatške spremembe v razumevanju duševnih motenj in njihovega zdravljenja. »Norost« ima dolgo zgodovino, ki je prepotovala zapiranje v azile, izganjanje demonov, nehumane obravnave in v različnih oblikah krepila predsodke do ljudi z izkušnjo duševne motnje. V novem tisočletju smo prešli v bolj humane in odprte skupnostne oblike pomoči in podpore s poudarkom na okrevanju in psihosocialni rehabilitaciji, v ospredju je tudi pomen pravic oseb s težavami v duševnem zdravju. Prav tako se zavedanje o pomeni duševnega zdravja v družbi krepí z različnimi kampanjami, projekti ozaveščanja, informiranja in opismenjevanja o težavah v duševnem zdravju. V političnih in zakonodajnih dokumentih so prisotni tudi ukrepi proti stigmati in predsodkom do duševnih motenj.

Navkljub novodobnim konceptom pomoči, odpiranju psihiatrije, demistifikaciji duševnih motenj je še vedno največji družbeni problem prav negativen odnos do duševnih motenj. Duševne motnje so v širši družbi še vedno močno stigmatizirane (Das in Doval, 2017; Sartorius in Shultze, 2005). Dokazano je, da ima veliko ljudi še vedno netočna in negativna prepričanja o duševnih motnjah (Pirkis in Francis, 2012; Pirkis in Blood, 2006). Na podlagi netočnih medijskih reprezentacij ljudje doživljajo osebe z izkušnjo duševne motnje kot družbeno breme in jim pripisujejo negativne osebnostne lastnosti, npr. lenobo, nesposobnost, nasilje ipd. (Wahl, 2003).

Medijske reprezentacije duševnih motenj in raziskovanje njihovega vpliva na oblikovanje javnega mnenja in stališč so že desetletja vir raziskovanja po svetu. Več avtorjev je v mednarodnih raziskavah dokazalo, da so medijske reprezentacije tém s področja duševnega zdravja pogosto netočne, zavajajoče in celo škodljive za razvoj služb in konceptov duševnega zdravja v skupnosti (Edney, 2004; Francis in sod., 2006; Philo, 1996; Sayce, 2000; Wahl, 1995). Avtorji zaključujejo, da množični mediji, tako resni kot zabavni, večina promovirajo netočne in negativne podobe duševnih motenj. Upodabljanje duševnih bolezni je pogosto v vseh filmskih žanrih in zaskrbljujoče je, da so te upodobitve nepravilne, zavajajoče. Številni liki z duševno boleznijo so npr. prikazani kot nasilni, omenjani z omalovažujočimi izrazi ali prikazani v komičnem kontekstu,

ki banalizira njihovo bolezen (Sayce, 2000; Wahl, 1995; Wykes, 2003). Tovrstna negativna upodabljanja vplivajo in poslabšujejo škodljive stereotipe in negativna stališča javnosti, kar dodatno vpliva na izolacijo oseb z izkušnjo duševne motnje, jih ovira pri iskanju ustrezne pomoči in zdravljenja in preprečuje njihova prizadevanja po vključevanju v družbo. Netočne upodobitve, ki jih vidijo posamezniki s težavami v duševnem zdravju ali njihovi družinski člani, pa lahko vodijo tudi do nerealnih pričakovanj glede zdravljenja.

2.1 Vpliv negativnega portretiranja duševnih motenj na zaznavo javnosti

Sodobni hollywoodski filmi običajno upodabljaajo duševne motnjo z namenom, da bi osvetlili in kritizirali socialne, politične in ekonomske probleme v družbi (Heath, 2019). Za doseganje večjega dramatičnega učinka upodabljaajo v filmih like, ki trpijo, jih preplavljajo čustva oz. doživljajo močne osebne preizkušnje. Pretirano poudarjene nenavadne osebnostne lastnosti likov z duševno motnjo v filmih nimajo veliko skupnega z dejanskimi, realnimi izkušnjami oseb z duševno motnjo. Bolj realni portreti ne bi bili tako atraktivni in ne bi dosegali močnih dramatičnih učinkov na zaznavo javnosti. Filmski ustvarjalci namenoma senzacionalizirajo stereotipne in zgrešene predstave duševnih motenj zaradi večje gledanosti filma, popularnosti, prestižnih nagrad in zaslužka.

Najpogostejše stereotipne upodobitve posameznikov z duševno motnjo v filmu se gibljejo od prikazovanja agresivnih, nevarnih morilskih manijakov, ekscentričnega in uporniškega svobodnega duha, razsvetljenega člana družbe, ki je sposoben ustvariti utopijo, do nimfomank in močno zapeljivih žensk, narcisov ali razčlovečenih norčkov. Filmi, kot so: Klub golih pesti (1999), Ko jagenjčki obmolknejo (1991), Vitez teme (2008), Črni labod (2010), upodabljaajo like, ki so moteni, duševno bolni, slaboumni, imajo motnje avtističnega spektra, asociativno osebnost motnjo ali druge duševne motnje (Heath, 2019). V njih se preveč in tipično poudarjajo negativne lastnosti likov, ki so stereotipne predstavitve duševnih motenj v povezavi z nasiljem in nenavadnim vedenjem; uporabljajo ponižujoče, omalovažujoče žargonske izraze za označevanje oseb z izkušnjo duševne motnje (Kimmerle in Cress, 2013; Smith in Choueiti, 2019).

2.1.1 Škodljivi stereotipi duševnih motenj v filmih: nasilni portret

Najpogosteje izstopa škodljiv stereotip o ljudeh z duševno motnjo, da so nasilni, škodoželjni in nagnjeni h kaznivim in nehumanim dejanjem. Portretiranje takšnih likov v filmih pomeni krepitev negativnih stereotipov v družbi. Kljub dokazom, da duševna motnja sama po sebi ni vzrok za nasilje, raziskave kažejo,

da velik odstotek otrok in odraslih ljudi s težavami v duševnem zdravju vidi kot nasilne, nevarne in nepredvidljive (Perciful in Meyer, 2016).

Predstave o osebah s težavami v duševnem zdravju med laično publiko so pravzaprav opisi likov »morilskih manijakov« iz medijske produkcije (Rasmussen in Höijer, 2003). Napačne predstave o nasilnem karakterju oseb z duševno motnjo povečujejo diskriminacijo do njih: imajo težave pri zaposlitvi, v medosebnih odnosih in zdravljenju, prav tako vplivajo tudi na politiko duševnega zdravja. V drugi polovici 90. let je angleški Department of Health Study ugotovil (Rose, 1998, v Edney, 2004), da obstaja povezava med negativnimi medijskimi reprezentacijami duševnih motenj in odločitvami v socialni politiki. Dokazali so, da negativne medijske reprezentacije duševnih motenj vplivajo na ukrepe in stališča vladnih politik do duševnega zdravja. Če v javnosti prevladuje prepričanje, da so posamezniki s psihiatričnimi diagnozami nevarni ali nezmožni skrbeti zase, bodo odločitve vladne politike odraz takšnih stališč, kar se kaže v zmanjševanju sredstev za izvajanje skupnostne skrbi in povečevanju sredstev za prisilne hospitalizacije in institucionalna zdravljenja.

2.1.2. Moč vizualnih reprezentacij: pozunanjeni posebneži

Poleg nasilnega značaja je pogosto stereotipno prikazovanje osebe z duševno motnjo kot slaboumne, obubožane in iz družbenega dna. Portret takega posebneža se uporablja tudi kot sredstvo za komični vložek v filmu, kjer jih portretirajo na omalovažujoč in banalizirajoč način (Smith in Choueiti, 2019). Tudi v teh primerih gre za nepravilno upodabljanje duševne motnje, saj se jih pogosto prikazuje, tako da se poudarja njihov nenavadni zunanji videz ali bizarno vedenje v povezavi z duševno motnjo. V laični javnosti pogosto naletimo na nekoga, »ki ve, da ima nekdo duševno motnjo«. Pravijo, da »jim to vidijo po očeh«, tudi »v glasu ali v govoru«. Tovrstni »poznavalci« prepoznajo duševno motnjo, ker so tudi s pomočjo hollywoodske filmske produkcije in njenih reprezentacij imeli priložnost videti filmske like z duševno motnjo (Oreški, 2008).

Medijska produkcija zaradi moči vizualne reprezentacije nad občinstvom vztraja pri zavajajočih in netočnih orisih likov s težavami v duševnem zdravju. Ideja, da so ljudje z duševno motnjo drugačni po videzu, je vsesplošno prisotna in živa v medijskih upodabljanjih. Wahl (1995) npr. omenja kulturni film *Let nad kukavičjim gnezdrom* (1975), za katerega se je producent po ogledu oregonske državne bolnišnice odločil, da v njem ne bodo igrali dejanski pacienti, saj so bili na videz povsem običajni ljudje. Nič na njihovi zunanosti in v njihovem vedenju ni bilo dovolj atraktivno za ta film. Sporočilna vrednost filma je sicer negativno portretiranje psihiatrične institucije, kršenje pravic pacientov, pokroviteljskega

in avtoritarnega odnosa osebja do pacientov, vendar je na tem mestu treba omeniti nadvse zanimivo odločitev producenta, kot o tem piše Wahl, saj si je po ogledu pacientov v psihiatrični bolnišnici premislil, ker ti po njegovem mnenju niso ustrezali splošnim predstavam in stereotipom o t. i. duševnih bolnikih.

2.1.3. Portret komičnega infantilneža

Stereotipna upodabljanja se ne pojavljajo izključno v žanru grozljivk, trilerjev in dram; pogosta so tudi v komediji in otroških filmih. V komediji tipično upodabljaajo like z duševno motnjo kot simpatično zmedene, neškodljive, preproste, nerodne, brez okusa za oblačenje, nenavadnega videza, neurejene, samske, brez socialnih stikov oz. so pri sklepanju stikov vselej osmešijo; neprestano se jim dogajajo komične prigode ipd. (Bryne, 2000; Hylar in Gabbard, 1991; Pirkis in Blood, 2006). Tudi v otroških risankah želijo poudariti nenavaden videz ali vedenje v povezavi z duševno motnjo. Liki nosijo debela očala, škilijo, jecljajo, se slinijo ali nekontrolirano smejejo in podobno (Wykes, 2003). Upodobitve v otroških filmih vplivajo na oblikovanje stališč otrok do duševne motnje, ki se v procesu odraščanja še okrepijo z odklonilnim vedenjem. Izpostavljenost škodljivim stereotipom o duševnih boleznih skozi film lahko pri otrocih povzroči strah, distanco do oseb z izkušnjo duševne motnje in razvoj diskriminatornih stališč (Fouts in Callan, 2006).

Upodobitve duševnih motenj v otroških filmih nosita dve prevladujoči in škodljivi sporočilni vrednosti, in sicer da se psihiatrična diagnoza povezuje z vedenjem, ki je sporno, dvomno, bizarno, neumno, komično, nasilno, nehumano ipd., in da je uporaba psihiatričnega žargona pri sklicevanju na duševne bolezni običajen in sprejemljiv del pogovornega govora (Wahl in sod., 2003). Upodabljanje duševnih bolezni v otroških filmih je še posebej zaskrbljujoče zaradi dojetanja otrok in njihovih težav pri razlikovanju fikcije od resničnosti. Nenehno se učijo od interakcij z okoljem, ki jih obkroža; v procesu socializacije ponotranjijo stališča odraslih, šolskega sistema oz. širše družbe. Škodljivi stereotipi in slabo ravnanje z osebami z izkušnjo duševne motnje se krepijo s filmskimi liki, ki jih otroci občudujejo, in je verjetno, da jih bodo posnemali (Fouts in Callan, 2006; Wilson, 2018).

Komične medijske reprezentacije duševnih motenj so trivialne. Osebne in socialne lastnosti oseb s težavami v duševnem zdravju so prikazane na način, ki z vsakdanjim življenjem povprečnega državljana nima nič skupnega. Pogosto prikazovanje duševne motnje kot parodije pomeni posmehljivo, porogljivo posnemanje in oponašanje. V naših vsakdanjih v nasprotju s takšnim filmskim likom ne doživimo toliko smešnih in nenavadnih situacij. Komične reprezentacije

in zabavne podobe, ki so sicer namenjene sprostitvi in oddihu, niso nič manj označujoče kot resne informativne oddaje, poročila ali novice v medijih, ki zavajajoče in napačno poročajo o osebah s težavami v duševnem zdravju. Četudi gre za fikcijo, katere namen ni objektivno-informativno poročanje, ta neposredno informira javnost o osebah, ki imajo težave v duševnem zdravju. Njen učinek na zaznavo splošne javnosti zaradi neresne vsebine, komičnosti in pretiravanja v opisu smešnih situacij ni nič manjši. Ravno nasprotno: čustveno nabit prizor lahko povsem prevlada korektno informacijo. Ljudje smo do resnih izjav, dokumentarcev, pogovornih oddaj, knjig o duševnem zdravju bolj kritični kot do komedij in drugih zabavnih žanrov. Ti so morda res nekoliko omejeni (angl. mindless), vendar lahko vplivajo na splošno javnost bolj sofisticirano in s prijetnejšim emotivnim učinkom. Informacija ne more tekmovati z vizualno dramatičnimi prizori, tako da lahko povsem upravičeno sklepamo o večjem učinku, ki ga imajo podobe iz zabavnih in fiktivnih žanrov na zaznavo splošne javnosti.

Vpliv komičnih reprezentacij ima tudi neposredno škodljiv učinek na življenje ljudi s težavami v duševnem zdravju, ker ti take opise doživljajo kot zelo boleče in diskriminatorne. Povečujejo njihovo obrobno vlogo v družbi, dodatno vplivajo na njihovo izključenost in zavirajo njihovo okrevanje. Ljudje ponotranjijo negativne stereotipe, dvomijo o sebi, se sprašujejo. Tudi ljudje z duševno motnjo so tako kot vsi drugi uporabniki množičnih medijev zmožni globokih čustev, občutkov žalosti in prizadetosti, ko se jim godi krivica.

3 ZAKLJUČEK

Filmska produkcija prikazuje psihiatrične teme in portretira like z duševno motnjo površno, netočno in zavajajoče. V veliki meri se filmski ustvarjalci osredotočajo na enostransko, stereotipno in dramatično prikazovanje (Das in Doval, 2017). Upodabljanje duševnih motenj v filmih spodbuja k družbeni stigmati. Filmski vzorci netočnega prikazovanja duševnih motenj soustvarjajo, vzdržujejo in ohranjajo širšo družbeno stigmo oz. negativen odnos družbe do duševnih motenj. Duševna motnja se upodablja na zavajajoč način, kot stanje, ki se ga je treba bati, izogibati, se mu smejati ali ga omalovaževati, in ima negativen vpliv na percepcijo javnosti, saj vsebuje škodljivo sporočilno vrednost, ki spodbuja javnost k diskriminaciji do oseb, ki doživljajo duševne stiske in težave (Smith in Choueiti, 2019). Negativen odnos javnosti do duševnih motenj lahko pri posameznikih, ki duševno trpijo, poveča občutke izoliranosti, sramu in brezupa (Perciful in Meyer, 2016). Obsežne raziskave so pokazale tudi,

da razširjena negativna prepričanja o duševnih boleznih, na katera pomembno vpliva tudi film, ustvarjajo okolje, ki osebe v duševni stiski odvrta od iskanja zdravljenja in ovira njihovo okrevanje (Perciful in Meyer, 2016; Wahl in sod., 2003). Negativen odnos do težav v duševnem zdravju povečuje škodljivo stigmo in nepripravljenost ljudi, da poiščejo pomoč (Pirkis in Blood, 2006).

Mediji s produkcijo komičnih prizorov, upodabljanjem bizarnih in nenavadnih lastnosti, nasilnega in nehumanega vedenja v povezavi z duševno motnjo, z netočnim portretiranjem likov, z uporabo psihiatričnega žargona za opise nenavadnih družbenih stanj ali vedenj nekaterih družbenih avtoritet vplivajo in utrjujejo prepričanja in stereotipe o ljudeh s težavami v duševnem zdravju. Tovrstne reprezentacije poudarjajo, da so njihove osebne in socialne lastnosti drugačne, nenavadne, misteriozne, nevsakdanje. Podoben učinek imajo tudi neposredna naslavljanja z uporabo psihiatričnega žargona: »duševno moteni«, »psihiatrični pacienti«, »duševni bolniki«, »shizofreniki« in podobno. Enačenje posameznika z njegovo oviranostjo oz. hendikepom pomeni pripisovanje nove socialne identitete, še več, oblikovanje nove družbene skupine »duševno motenih« ali »duševno bolnih«. Tako se vzpostavi distanca in začnemo govoriti o tistih, ki imajo svoje običaje, svoje folklore in drugačno identiteto od drugih državljanov. So na svojem ozemlju, so na drugem bregu, med nami in njimi je meja. To ozemlje se dodatno potrjuje z nameščanjem in zdravljenjem v starih graščinah na obrobju mest. S poudarjanjem motnje teh oseb se izognemo razmišljanju, da imajo posamezniki s težavami v duševnem zdravju tudi spretnosti, talente, socialne veščine, da so torej v »nečem dobri« ali da imajo v življenju povsem običajna pričakovanja (Oreški, 2008).

Največji problem na področju duševnega zdravja so predsodki, stereotipi in stigma, ki pogosto postanejo najpogostejši življenjski sopotniki oseb s težavami v duševnem zdravju in njihovih bližnjih. Negativni in netočni medijski potreti reproducirajo škodljive reprezentacije o ljudeh s težavami v duševnem zdravju in ohranjajo diskurze, ki neugodno vplivajo na širše področje duševnega zdravja. Ti diskurzi se večinoma razlikujejo od spoznanj stroke in dejanskih izkušenj ljudi s težavami v duševnem zdravju in njihovih bližnjih. Veliko ljudi se o temah s področja duševnega zdravja, kot so že dokazale tuje raziskave, ne informira in ne poučuje iz strokovne literature, temveč iz vsakodnevnih, bolj priročnih virov, ki so blizu njihovim domovom. Množični mediji, vključno s filmom, so dostopni v vsakem gospodinjstvu, zato je pomembno, na kakšen način so teme s področja duševnega zdravja posredovane. Če so slednje prikazane bolj korektno in pozitivno, so lahko tudi koristne pri informiranju, usmerjanju in psihoedukaciji ljudi o pomenu duševnega zdravja za širšo družbo.

Zaradi močnega vpliva filmske produkcije na zaznavo javnosti in njihovega negativnega portretiranja duševnih motenj je treba skrbeti za avtentično in strokovno podajanje informacij in razviti medijsko oz. filmsko pismenost pri ljudeh. Zagovorniške organizacije, ki si prizadevajo za izboljšanje statusa oseb z izkušnjo duševne motnje v družbi, bi lahko bolj proaktivno skrbela za medijsko opismenjevanje in izvajale intervencije v tiste družbene prakse in medijske vsebine, ki netočno in zavajajoče prikazujejo in portretirajo duševne motnje. Do medijskih vsebin je namreč mogoče doseči distanco. Dovolj široka poučenost in informiranost o duševnih motnjah in duševnem zdravju omogoča, da se vzpostavi kritičen pogled in distanca do zavajajoče medijske vsebine do tovrstnih tem. Celo več – naša stališča, teze je v demokratičnih družbah mogoče posredovati medijem in vztrajati pri opozarjanju medijskih slabih praks na področju duševnega zdravja.

Literatura

- Borah, P. Media Effects Theory. *The International Encyclopedia of Political Communication*; 2016.
- Bryne, P. Schizophrenia in the cinema. Me, Myself and Irene. *Psychiatric Bulletin*. 2000; 24(10): 364–365.
- Butler, J. in Hyler, S. Hollywood Portrayals of Child and Adolescent Mental Health Treatment: Implications for Clinical Practice. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*. 2005; 14: 509–522.
- Das, S. in Doval, N. Psychiatry and Cinema: What Can We Learn from the Magical Screen? *Shanghai Archives of Psychiatry*. 2017; 29(5): 310–313.
- Edney, D. R. Mass Media and Mental Illness: A Literature Review. Ontario: Canadian Mental Health Association; 2004.
- Erjavec, K. Mladostniki in medijsko okolje. V: Vesna, D. in Jana, N., ur. *Medijske navade med slovenskimi mladostniki*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze (ŠOU), Fakulteta za družbene vede, Center za metodologijo in informatiko; 2004: 5–18.
- Fouts, G. in Callan, M. Demonizing in Children's Television Cartoons and Disney Animated Films. *Child Psychiatry and Human Development*. 2006; 37(1): 15–23.
- Heath, E. *Mental Disorders in Popular Film: How Hollywood Uses, Shames, and Obscures Mental Diversity*. Lanham: Lexington Books; 2019.
- Hyler, S. E. in Gabbard, G. O. Homicidal maniacs and narcissistic parasites: stigmatization of mentally ill persons in the movies. *Hosp Community Psychiatry*. 1991; 42(10): 1044–1048.
- Kimmerle, J. in Cress, U. The Effects of TV and Film Exposure on Knowledge About and Attitudes Towards Mental Disorders. *Journal of Community Psychology*. 2013; 41: 931–943.

- Oreški, S. Družbeno pojmovanje duševnega zdravja: primer dveh slovenskih medijev [doktorsko delo]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede; 2008.
- Perciful, M. in Meyer, C. The Impact of Films on Viewer Attitudes towards People with Schizophrenia. *Curr Psychol.* 2016; 36: 483–493.
- Perse, M. E. *Media Effects and Society*. Mahwah: *Lawrence Erlbaum*; 2001.
- Philo, G. *Media and Mental Distress*. London: Routledge; 1997.
- Pirkis, J. in Francis, C. *Mental Health and Illness in the Media: A review of the literature*. Canberra: Mental Health and Special Programs Branch, Department of Health and Aging, Australia; 2012.
- Pirkis, J. in Blood, W. On-Screen Portrayals of Mental Illness: Extent, Nature, and Impacts. *Journal of Health Communication.* 2006; 11(5): 523–541.
- Rasmussen, J. in Höjjer, B. *Media Images of Mental Illness and Psychiatric Care in Connection with Violent Crimes: A Study of Dagens Nyheter, Aftonbladet and Rapport*. Örebro: Swedish Association of Social and Mental Health (RSMH), Swedish Disability Federation and the Umbrella Project Örebro University; 2003.
- Ryley, M. Horror Movies and Mental Health Conditions Through the Ages. *American Journal of Psychiatry Resident Journal.* 2020; 16(1): 17.
- Sartorius, N. in Schulze, H. *Reducing the Stigma of Mental Illness: A Report from a Global Programme of the World Psychiatric Association*. Cambridge: Cambridge University Press; 2005.
- Sayce, L. *From Psychiatric Patient to Citizen: Overcoming Discrimination and Social Exclusion*. New York: Palgrave; 2000.
- Smith, S. in Choueiti, M. *Mental Health Conditions in Film & TV: Portrayals that Dehumanize and Trivialize Characters*; 2019. Dostopno na http://assets.uscannenberg.org/docs/aii-study-mental-health-media_052019.pdf (citirano 17. 7. 2022).
- Wahl, O. *Media Madness: Public Images of Mental Illness*. New Jersey: Rutgers University Press; 1995.
- Wahl, O. News media portrayal of mental illness: Implication for public policy. *Am Behav Sci.* 2003; 46: 12: 1594–1600.
- Wahl, O., Wood, A., Zaveri, P., Drapalski, A. in Mann, B. Mental Illness Depiction in Children's Films. *Journal of Community Psychology.* 2003; 31: 553–560.
- Wilson, C., Nairn, R., Coverdale, J. in Panapa, A. How mental illness is portrayed in children's television: A prospective study. *British Journal of Psychiatry.* Cambridge: Cambridge University Press; 2018.